

İkiotaqlı mənzildəki CAVİD ömrü

Kəssə hər kim tökülən qan izini, Qurtaran dahi odur Yer üzünü.

Ədəbiyyatla maraqlanmayanlar belə onu bu misra ilə tanıyırlar. Onun zəngin yaradıcılığı, nakam taleyi həmişə böyük marağa səbəb olub. Azərbaycan ədəbiyyatında ilk mənzum faciə və dramların müəllifi olan Hüseyn Cavid milli şüurun oyanmasında mühüm rol oynayıb. Onu əbəs yerə Azərbaycan ədəbiyyatının Şekspiri adlandırmayıblar.

Yaşadığı mənzil
ölümündən
61 il sonra
muzeyə çevrilib

1882-ci ildə Naxçıvan şəhərində Molla Abdullanın ailəsində dünyaya göz açan Hüseyn Cavid 33 yaşında Bakıya köçüb. 1937-ci il iyunun 4-nə kimi, yəni həbs olunan günə qədər ailəsi ilə birgə paytaxtda ikiotaqlı kiçik mənzildə yaşayıb-yaradan ədib burada cəmi 17 il ömür sürüb. Bəlkə də dahi şair yaradıcılığının ən gözəl dövrünü, ömrünün ən xoş çağlarını keçirdiyi bu mənzilin nə zamansa ev-muzeyinə çevriləcəyini düşünməyib. Ölümündən sonra Bakıda və Naxçıvan Muxtar Respublikasında şairin xatirə muzeyləri yaradılıb. Ulu öndər Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü və himayəsi ilə Naxçıvanda onun qəbri üstündə möhtəşəm məqbərə ucaldılıb.

Heydər Əliyevin şəxsi göstərişi ilə şairin ölümündən 61 il sonra, 24 oktyabr 2002-ci ildə yaşadığı ikiotaqlı mənzil onun ev-muzeyinə çevrilib. Şairin 120 illik yubileyinə təsadüf edən bu mərasimdə ulu öndər şəxsən iştirak edib, muzey ekspozisiyası ilə tanış olub, rəy kitabına ürek sözlərini yazıb. Bundan sonra muzeyin ekspozisiyası geniş tamaşaçı auditoriyasının ixtiyarına verilib. Biz də bir gün o tamaşaçılardan biri olduq.

13 minə qədər
ekspонат

Muzeyin kəndarında sanki Cavid dünyasına qatılırsan... Muzeyin elmi-ekspozisiya şöbəsinin müdiri Lələ Əliyeva öncə bizə binanın tarixi barədə məlumat verir.

Hacı Zeynalabdin Tağıyevin himayəsi ilə tikilmiş bina Qızlar Gimnaziyası üçün nəzərdə tutulub və bir müddət

belə fəaliyyət göstərdikdən sonra parlament binası olub. 1920-ci ildə isə binanın birinci və ikinci mərtəbələrində Darülmüəllim məktəbi yerləşib. Binanın yuxarı mərtəbəsində isə burada dərs deyən müəllimlər yaşayıblar. Bu müəllimlərdən biri də şair və dramaturq Hüseyn Cavid olub.

Muzeydə ümumilikdə 13 minə yaxın ekspонат var ki, onun 860-ı sergilənir. Bu ekspонатlar içərisində ailəyə

məxsus məişət və geyim əşyaları, Hüseyn Cavidin müxtəlif illərdə çap olunmuş əsərləri, şəxsi kitabları, ailəvi fotolar, dram əsərlərinin tamaşalarından proqram, afişa və fotolar, oğlu Ərtoğrul Cavidin istifadə etdiyi kitablar, bəstələdiyi musiqi əsərlərinin notları, bunlardan dahi Üzeyir Hacıbəyova həsr etdiyi fortepiano üçün "9 variasiya", "Eşq olsun", "Skripka ilə fortepiano üçün poema" və s. əsərləri, vallar, müxtəlif sə-

nədlər, məktublar var. Həmçinin şairin qızı Turan Cavidin fəaliyyəti ilə bağlı materiallar da nümayiş etdirilir. Muzeydə Hüseyn Cavidin yazı masası, həyat yoldaşı Mişkinaz xanımın məxsus tişkiş maşını, radioqəbuledici, yemək masası və bir çox ekspонатlar əsas yer tutur. Ekspонатların sayı isə ildən-ilə artmaqda davam edir. Çünki bu məkanı ziyarət edən qonaqların bəziləri muzeyə ekspонатlar hədiyyə verirlər.

Bir ovuc torpaq,
"Azər" poeması,
dayanmış saat...

Muzeydə Cavidin iş otağı məxsusi olaraq repressiya otağı kimi ayrılıb. Burada Oqtay Sadiqzadənin işlədiyi "1937-ci ilin repressiya qurbanları" əsəri repressiya qurbanlarının xatirəsinə rəqviyem kimi qəbul olunur.

1982-ci il oktyabrın 21-də Hüseyn Cavidin İrkutsk vila-

yəti Tayşet rayonunun Şevçenko kəndindəki dustaq məzarından götürülmüş bir ovuc torpaq da iş otağında ekspонат kimi saxlanılır. Otağın divarından asılmış saat isə Hüseyn Cavid həbs olunduğu gün Mişkinaz xanım tərəfindən dayandırılıb. Saatın əqrəbləri 11.19-u göstərir...

Şairin üzərində daşdığı şəxsi əşyaların yerləşdiyi yazı masasında isə yarımçıq qalmış "Azər" poemasından bir hissə diqqətimizi çəkir. Öyrənirik ki,

bu hissə "Azər" poemasının su-rətidir, əslisi isə arxivdə saxlanılır. Onun istifadə etdiyi mürək-kəbqabları, qələmi, əl əsası, müştük də həmin yazı masası-nın üzərində nümayiş olunur.

Möcüzəli masa,
Hüseyn Cavid
planeti...

Hər kəsin maraq dairəsin-də olan bu masanın xüsusi özelliği var. Belə ki, 1937-ci il-

də Hüseyn Cavid həbs et-mək üçün gələnlər axtarış apardıqları zaman onun bəzi əsərlərini tapa bilməyiblər. Onlar düşünməyiblər ki, şair əsərlərini masanın gizli siyir-mələrində gizlədə bilər. Hə-min çəkməçilər sayəsində şairin bir çox şeirləri və "Azər" poemasından bir hissə belə xilas olur. Cavidin "Şəhla", "Telli saz", "Atilla", "Çingiz-xan" kimi əsərləri yandırıldığı üçün məzmunları barədə mə-lumat olmasa da, həmin əl-yazmaların adları masanın si-yirmələrindən tapılıb.

Maraqlı faktlardan biri də Hüseyn Cavid adına planetin olmasıdır. Belə ki, 1997-ci il iyunun 20-də Beynəlxalq As-tronomiya İttifaqı Ukrayna ali-mi Nikolay Çernıxın kəşf etdi-yi 6262 nömrəli kiçik planetə Hüseyn Cavidin adını verib.

24 yaşında dünyasını
dəyişən Ərtoğrulun
maraqlı masası

Hüseyn Cavid xalq düş-məni kimi həbs olunub və Si-birə sürgün edilərək orada və-fat edib. Oğlu Ərtoğrul isə 24 yaşında vərəmdən dünyasını dəyişib. Ərtoğrul qısa bir ömür yaşasa da, ömrünə ədəbiyyat-şünas, bəstəkar, musiqişünas və rəssamlıq fəaliyyətini sığış-dıra bilib. Atası kimi istedadlı olan Ərtoğrul məktəbi bitirdik-dən sonra konservatoriyaya daxil olub görkəmli Azərbay-can bəstəkarı Üzeyir Hacıbə-yovdan dərs alıb.

Ərtoğrola aid yazı masa-sında şəxsi əşyaları ekspонат kimi ziyarətçilərdə maraq doğurur. Burada onun şahmat taxtasını, qeyd dəftərlərini, rəsm çəkmək üçün boyaları-nı, təqvimini, eləcə də bacısı Turanın ona hədiyyə etdiyi portfeli görmək olar.

Mişkinaz xanımın istifadə etdiyi misdən və gümüşdən olan qablar, Turan xanımdan qalan məişət əşyaları da mu-zeydə ekspонат kimi nümayiş olunur. Hüseyn Cavidin sevim-li əşyalarından biri olan nər-d-taxta da muzeydə saxlanılır.

Böyük şəxsiyyətin mənalı ömrünün kiçik otaqlara sığan təəssüratları ziyarətçilərdə xoş duyğular yaradır, Cavid ailəsi barədə dolğun informa-siya verir...

Səbinə MƏMMƏDOVA,
Ağaəli MƏMMƏDOV (foto),
"Azərbaycan"

